

НЕЙРОГУМОРАЛЬНІ ПРОФІЛІ ТА ІНСУЛІНОРЕЗИСТЕНТНІСТЬ У ХВОРИХ НА АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ БЕЗ ОЖИРІННЯ*

Шевчук С. В.¹, Корчинський В. С.²

¹ Науково-дослідний інститут реабілітації осіб з інвалідністю
Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

² Вінницький інститут університету «Україна», м. Вінниця, Україна
doktor.k.v.s@gmail.com

Артеріальна гіпертензія (АГ) є одним із провідних факторів ризику серцево-судинних захворювань (ССЗ) [1, 2]. Незважаючи на значний прогрес у розумінні механізмів розвитку АГ та удосконалення підходів до її лікування, вона залишається найбільш вагомою причиною смертності поміж факторів, які підлягають модифікації. Новим аспектом вивчення АГ є той факт, що майже 1/3 хворих з самого початку і незалежно від маси тіла інсулінорезистентні [3, 4]. Така комбінація факторів ризику викликає розвиток запальних реакцій в тканинах, запускає і підтримує ендотеліальну дисфункцію зі зниженням реакції ендотелію на вазодилатаційні і посиленням — на вазоконстрикторні впливи [1, 5], викликає активацію ренін-ангіотензин-альдостеронової системи (РААС) і симпато-адре-

налової системи (САС) [3, 6], що пов'язано зі значним зростанням ризику ССЗ [7, 8, 9, 10].

Інсулінорезистентність (ІР) розглядають як зниження чутливості тканин (м'язової, жирової і тканин печінки) до дії інсуліну, що призводить до порушення поглинання та утилізації глюкози, зменшення синтезу глікогену, активації глікогенолізу і глюконеогенезу [3, 9]. Ключовою ланкою розвитку ІР є порушення ефектів інсуліну на рівні рецепторів, внутрішньоклітинних ланок і клітин-мішеней [3, 7]. Це може бути пов'язано зі зниженням кількості інсулінових рецепторів, зменшенням активності тирозинкінази інсулінового рецептора, внаслідок чого сповільнюється швидкість синтезу фосфатидилінозитол-3-кінази, що відповідає за транслокацію транспортерів

* Робота є фрагментом науково-дослідної роботи НДІ РОІ ВНМУ ім. М. І. Пирогова «Вивчити клінічні, метаболічні, генетичні та імунологічні чинники розвитку остеопорозу та саркопенії у хворих на системний червоний вовчак», державна реєстрація № 0119U101281.

Установою, що фінансує дослідження, є МОЗ України.

Автори гарантують повну відповідальність за все, що опубліковано в статті.

Автори гарантують відсутність конфлікту інтересів і власної фінансової зацікавленості у виконанні роботи та написанні статті.

Рукопис надійшов до редакції 11.08.2021.

глюкози (GLUT-4) на плазматичну мембрану клітин інсулін-чутливих тканин [11, 12]. Важливу роль у розвитку ІР відіграє запалення жирової тканини, що сприяє вивільненню прозапальних цитокінів, зокрема фактору некрозу пухлин, який через інгібування експресії GLUT-4 знижує утилізацію глюкози тканинами [6]. В меншій мірі розвитку ІР сприяють порушення утворення в жировій тканині адипоцитокінів, зокрема, для ІР характерні гіпоадипонектинемія і гіперлептинемія [6, 13]. В клітинах жирової тканини також активно експресуються всі компоненти РААС, а ангіотензин II помітно гальмує адипогенну диференціацію преадипоцитів через рецептори 1-го типу. Активність експресії ангіотензинперетворюючого ферменту зворотно корелює з чутливістю тканин до інсуліну [14]. Молекулярні та патофізіологічні механізми, що лежать в основі взаємозв'язків між резистентністю до інсуліну, РААС та гіпертонічною хворобою, призводять до порочного кола, яке підси-

лює зв'язок між метаболічними та гемодинамічними порушеннями [6]. При цьому вегетативна дисфункція з перевагою симпатичного тону є незаперечною ланкою патогенезу ІР, однак досліджень з комплексною оцінкою ролі вегетативної нервової системи недостатньо і вони суперечливі. Не дивлячись на проведені дослідження, патогенетичні зв'язки між ІР, РААС та іншими пресорними і депресорними системами, станом вегетативної нервової системи при АГ все ж таки залишаються не до кінця з'ясованими. Необхідні подальші дослідження для визначення впливу інсуліну, гіперінсулінемії, ІР, вегетативної нервової системи на пресорні і депресорні механізми, які сприяють виникненню АГ.

Метою дослідження стало вивчення показників вуглеводного обміну, активності РААС, глюкокортикоїдної функції наднирників, кальцій-регулюючих і тиреоїдних гормонів та їх можливих взаємозв'язків у хворих на АГ з ІР в залежності від стану вегетативного тону.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Обстежено 68 чоловік, середній вік — $53,7 \pm 3,4$ роки, з АГ II стадії, 1–2-го ступеня, з індексом маси тіла (ІМТ) до 30 кг/м^2 , з верифікованою ІР. Залежно від стану вегетативного тону хворі були розподілені на 2 групи: I група — 37 пацієнтів з перевагою симпатичного тону (ІМТ — $27,35 \pm 2,61$), II група — 31 пацієнт з перевагою парасимпатичного тону (ІМТ — $26,43 \pm 2,85$). Діагноз артеріальної гіпертензії встановлювали відповідно до рекомендацій Європейського товариства з АГ і Європейського товариства кардіологів (ESH/ESC, 2018) [10]. Інсулінорезистентність верифікували за величиною індексу Саго (глюкоза, ммоль/л/інсулін, мкОд/мл), що не перевищувала 0,33. У дослідження не включали хворих з ішемічною хворобою серця, симптоматичними гіпертензіями, ожирінням, цукровим діабетом, порушеною толерантністю до вуглеводів. Хворим на АГ II стадії за 5 днів до обстеження відміняли антигіпертензивні препарати (інгібітори АПФ, сартани, антагоністи кальцію, діуретики). До контрольної групи включено

34 практично здорових осіб, порівнянних за віком і ІМТ. Дослідження гемодинаміки і нейрогуморального профілю проводили за розробленою нами раніше методикою [15]. Показники центральної гемодинаміки (ударний та серцевий індекси) вивчали методом ехокардіографії в В-режимі за модифікованою методикою Simpson на апараті My Lab-40 (Biomedical, Італія). Дослідження гемодинаміки проводили вранці, натщесерце, після 30-хвилинного перебування в горизонтальному положенні. У цих же умовах брали кров із ліктьової вени. У сироватці крові радіоімунним методом визначали активність реніну плазми (АРП), ангіотензину II (АІІ), вміст альдостерону (КАП), кальцитоніну (КТ), паратгормону (ПТГ), тиреотропного гормону (ТТГ), тироксину (T_4), трийодтироніну (T_3), інсуліну (ІРІ), кортизолу (ККП), прогестерону (ПГ). Аналізи проводили з використанням наборів фірм «Sea-Ire-Sorin» (Франція), «Ria-mat» (Німеччина), «Nen» (США), «Amersham» (Великобританія), Інституту біоорганічної хімії АН Білорусі.

Показники електролітного обміну (вміст у плазмі іонізованого кальцію, магнію) вивчали іоноселективним методом за допомогою мікроліта фірми «Копе», вміст глюкози в капілярній крові — глюкозооксидазним методом.

Для оцінки стану вегетативної нервової системи проводили варіаційну пульсометрію за методикою Р. М. Баєвського [16]. Аналізували наступні показники: Моду (M_0) — найбільш часте значення кардіоінтервала, характеризує гуморальний канал регуляції і рівень функціонування системи; амплітуду моди (AM_0) — число значень M_0 , виражене у відсотках, відображає стан активності симпатичного відділу; варіаційний розмах (BP) — різницю між максимальним і мінімальним значенням тривалості інтервалів R-R, відображає рівень активності парасимпатичного відділу; індекс вегетативної рівноваги (IBP) — відношення AM_0/BP , характеризує баланс симпатичних і парасимпатичних впливів на серце; показник адекватності процесів регуляції (ПАПР) — відношення AM_0/M_0 , вказує результативний шлях цен-

трального стимулювання (нервовий, або гуморальний); вегетативний показник ритму (ВПР) — характеризує загальну варіабельність серцевого ритму; індекс напруги (ІН) — інтегральний показник, що відображає нейрогуморальну регуляцію і ступінь напруги компенсаторних механізмів, рівень функціонування центрального контуру регуляції ритму серця.

Статистичний аналіз результатів дослідження проводили з використанням пакету прикладних програм «Statistica 6.0» (StatSoft Inc, США). Дані дослідження кількісних показників перевірялись на нормальність розподілу. Визначали середнє значення (M), дисперсію, стандартне відхилення, m — стандартну похибку середнього арифметичного значення змінної (m), вірогідність та рівень значущості (p). Відмінності вважали достовірними при рівні статистичної значущості $p < 0,05$. Для оцінки взаємозв'язків між досліджуваними показниками використовували метод кореляційного аналізу з обчисленням коефіцієнтів кореляції Пірсона (при нормальному розподілі).

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Величина індексу ІР у хворих І групи становила ($0,30 \pm 0,02$), в контрольній групі — ($0,42 \pm 0,01$) — $p < 0,05$, у хворих ІІ групи — ($0,27 \pm 0,03$) — $p < 0,05$. При аналізі середніх значень вмісту досліджуваних гормонів у І групі виявлено вірогідне підвищення ТТГ, T_4 , T_3 , КТ у порівнянні з контрольною групою. Це свідчить про зміну зворотного регуляторного зв'язку між тиреоїдними гормонами, спричиненого порушенням їх конверсії, що може мати компенсаторний механізм, спрямований на посилення поглинання глюкози периферичними тканинами і зменшення ІР [15]. У хворих І групи також спостерігалось значиме підвищення вмісту АП і КАП, в той час як АРП суттєво не відрізнялася. Така дисоціація змін РААС зумовлена значною перевагою не ренінових і не АПФ-залежних механізмів утворення АП. Крім того, при ІР порушується пригнічення інсуліном глюкозостимулюючої експресії гена ангіотензиногену, що може збільшувати синтез

АП [17]. Рівень ККП також вірогідно перевищував показник в контрольній групі. Концентрація ПГ не відрізнялася від такої у здорових, проте була суттєво нижчою, ніж у ІІ групі. Концентрація Ca^{2+} в групах перебувала в межах референтних значень, а вміст Mg^{2+} був вірогідно нижчим, що також могло спричинити ІР через вплив на магній-залежну аденілатциклазу. У вегетативному тонусі виявили перевагу симпатичного відділу: ІН ($217,79 \pm 14,39$) і ($58,64 \pm 4,03$) — $p < 0,01$; ІВР ($8,91 \pm 0,17$) і ($3,71 \pm 0,39$) — $p < 0,05$. Активність парасимпатичного відділу не відрізнялася, проте була вірогідно зниженою у порівнянні з ІІ групою: ВР ($0,17 \pm 0,02$) і ($0,46 \pm 0,02$) — $p < 0,01$. Особливістю взаємодії симпатичного відділу вегетативної нервової системи з гормональною ланкою у хворих І групи була наявність кореляційного зв'язку AM_0 з інсуліном ($r = 0,68$; $p < 0,01$). Очевидно, що інсулін потенціював пресорні механізми катехоламінів. Механізм такого синергіз-

**Вміст гормонів, глюкози, електролітів
в плазмі крові здорових осіб та хворих на артеріальну гіпертензію
з інсулінорезистентністю**

Показник	Величина показника (M ± m) у групах		
	Контрольна група, n = 34	Хворі на АГ, I група, n = 37	Хворі на АГ, II група, n = 31
АРП, нг/мл/г	1,13 ± 0,15	1,35 ± 0,14 [^]	1,79 ± 0,23*
Альдостерон, пг/мл	131,14 ± 13,62	178,54 ± 12,29*	153,72 ± 14,65
Кальцитонін, пг/мл	11,19 ± 2,57	16,08 ± 2,15*	15,62 ± 2,38
Паратгормон, нг/мл	0,51 ± 0,03	0,52 ± 0,04	0,71 ± 0,05*
ТТГ, мЛО/л	1,05 ± 0,06	1,34 ± 0,03**	1,20 ± 0,04
T ₄ , нмоль/л	81,38 ± 4,20	107,79 ± 8,32*	91,73 ± 6,54
T ₃ , нмоль/л	1,28 ± 0,05	1,52 ± 0,07*	1,40 ± 0,06
Інсулін, мкОд/мл	10,05 ± 1,32	13,72 ± 1,84	15,77 ± 1,53*
Кортизол, нмоль/л	567,49 ± 45,31	835,9 ± 63,17**	723,52 ± 43,94*
Прогестерон, нг/мл	6,51 ± 0,32	6,03 ± 0,24 [^]	8,11 ± 0,27*
Ангіотензин II, нмоль/л	35,27 ± 5,42	51,73 ± 3,65*	63,14 ± 5,13**
Глюкоза, ммоль/л	4,18 ± 0,12	4,15 ± 0,13	4,37 ± 0,10
Іонізований кальцій, ммоль/л	1,34 ± 0,12	1,37 ± 0,15	1,32 ± 0,14
Магній, ммоль/л	1,84 ± 0,12	1,14 ± 0,08*	1,63 ± 0,14

Примітки:

[^] — $p < 0,05$ відносно групи II хворих на артеріальну гіпертензію (АГ),

* — $p < 0,05$,

** — $p < 0,01$ відносно осіб контрольної групи.

му міг бути зумовлений здатністю інсуліну збільшувати поглинання натрію і кальцію гладенькими м'язами судин [6].

Встановлений прямий кореляційний зв'язок КТ та рівня ІР ($r = 0,52$; $p < 0,01$). При симпатикотонії КТ проявляє контр-інсулярну дію: на пререцепторному рівні (гальмує секрецію інсуліну), на клітинному рівні знижує чутливість до інсуліну м'язової і жирової тканини, на рівні печінки посилює глюконеогенез і глікогеноліз [18]. Характер кореляційного зв'язку може свідчити про взаємозв'язок КТ та інсуліну в регуляції вуглеводного обміну, посередником якого є система аденілатциклази і вміст внутрішньоклітинного Ca²⁺ [18]. Реалізація ефектів КТ зумовлена зростанням внутрішньоклітинного Ca²⁺, активацією аденілатциклазної системи і накопиченням в клітинах-мішенях цАМФ. Крім того, підвищена активність медіаторної ланки САС через активацію адренорецепторів ак-

тивізує гуанілатциклазну систему цГМФ, а дефіцит Mg²⁺ в першу чергу впливає на активність магній-залежної аденілатциклази. Виникає дисбаланс в системі цАМФ/цГМФ. Гіперінсулінемія через посилене виведення Mg²⁺ із клітин гальмує фосфорилування GLUT-4, що знижує захват глюкози клітинами [7]. Також гіперактивність САС супроводжується зниженням рівня внутрішньоклітинного Mg²⁺. Понижений рівень Mg²⁺ може спричиняти ІР, а послаблена відповідь на інсулін зменшує транспорт Mg²⁺ в клітини. Рівень T₃ зворотно корелював із показником ІР ($r = -0,57$; $p < 0,01$), в той час як в контрольній групі між цими показниками визначався прямий зв'язок ($r = 0,62$; $p < 0,01$). Така зміна кореляційного зв'язку може бути наслідком переважного впливу T₃ на глюконеогенез і глікогеноліз в контрольній групі і більшою залежністю периферичних ефектів T₃ від стану інсулінорезистентності у хворих на АГ.

У хворих на АГ II групи у порівнянні з контрольною виявлено вірогідне підвищення ПТГ. Концентрація Ca^{2+} і Mg^{2+} в крові суттєво не відрізнялись. Також виявлено вірогідне підвищення АРП, АП, ККП, ІРІ у порівнянні з контрольною групою. Крім того, рівень АРП значимо перевищував показник у хворих I групи, що зумовлено, ймовірно, активацією ренінових і АПФ-залежних механізмів синтезу АП. Концентрація ПГ вірогідно перевищувала показник в контрольній групі. У вегетативному тонусі спостерігався дисбаланс з підвищенням парасимпатичної активності: ВР ($0,46 \pm 0,02$) і ($0,15 \pm 0,02$) — $p < 0,01$; активність автономного і центрального рівнів регуляції не відрізнялась від такої в контрольній групі. Спостерігався зворотний кореляційний зв'язок між ПТГ і індексом ІР ($r = -0,53$; $p < 0,01$), у контрольній групі між ПТГ і індексом маси тіла ($r = -0,46$; $p < 0,05$). Також визначався вірогідний кореляційний зв'язок між ступенем парасимпатикотонії (ВР) і ІРІ ($r = 0,64$; $p < 0,01$). Патогенетична суть зазначених гормональних змін, очевидно, полягає у тому, що при гіперінсулінемії інгібуються $\text{Ca}^{2+}/\text{Na}^+/\text{K}^+$ насоси і активується Na^+/K^+ – протитранспорт в м'язових клітинах, що забезпечує підвищення їх скоротливості [6]. У хворих II групи встановлено кореляційний зв'язок АРП з маркером ІР ($r = 0,41$; $p < 0,05$), в контрольній групі між цими показниками визначався зворотний зв'язок

($r = -0,64$; $p < 0,01$). Характер виявлених кореляцій, очевидно, свідчить про порушення механізму зниження інсулінозалежної затримки натрію в нирках при збільшенні його концентрації.

Таким чином, проведене дослідження дозволило виявити не тільки особливості нейрогуморальних профілів у хворих на АГ з ІР залежно від вегетативного тонусу, але і встановити відмінні ознаки в структурі взаємозв'язків нейрогуморальних регуляторів, показників вуглеводного обміну і міжгормональних взаємодій. Вплив кальцій-регулюючих гормонів на розвиток ІР у хворих на АГ залежить від вегетативного тонусу. У хворих на АГ із парасимпатикотонією регуляторні ефекти ПТГ опосередковані вмістом Ca^{2+} в крові, а його зниження пропорційне толерантності до глюкози. При симпатикотонії КТ проявляє контринсулярну дію на різних рівнях. Існує тісний взаємозв'язок між тиреоїдними і кальцій-регулюючими гормонами, інсуліном в регуляції вуглеводного обміну і формуванні ІР, посередниками якого є вміст внутрішньоклітинного Ca^{2+} і Mg^{2+} , система аденілатциклази. Механізм взаємодії інсуліну і ренін-ангіотензин-альдостеронової системи при АГ з ІР залежить від концентрації гормонів, глюкокортикоїдної функції наднирників, активності вегетативної нервової системи, що слід враховувати при призначенні диференційованої антигіпертензивної терапії.

ВИСНОВКИ

1. У хворих на АГ з ІР визначаються особливості гормонального профілю залежно від вегетативного тонусу: при симпатикотонії підвищений вміст катаболічних гормонів (ТТГ, T_4 , T_3 , КТ, ККП, КАП), при парасимпатикотонії — анаболічних гормонів (інсуліну, ПТГ, ПГ).
2. Проведене дослідження дозволило виявити не тільки особливості нейрогуморальних профілів у хворих на АГ з ІР залежно від вегетативного тонусу, але і встановити відмінні кореляційні зв'язки між нейрогуморальними регуляторами, показниками вуглеводного обміну та вегетативного тонусу.
3. Нейрогуморальний профіль і міжгормональні взаємодії при АГ впливають на механізми формування ІР залежно від вегетативного тонусу. При перевазі парасимпатичного тонусу, ймовірно, переважають рецепторні і пострецепторні механізми ІР (низький рівень внутрішньоклітинного Ca^{2+} при високому ПТГ, порушення пермісивної дії глюккортикоїдів, антирецепорні антитіла), при АГ з симпатикотонією — на рівні клітинмішеної інсулінчутливих тканин (високий рівень внутрішньоклітинного Ca^{2+} при високому КТ, низький рівень Mg^{2+} , дисбаланс в системі цАМФ/цГМФ, контр-

інсулярний вплив КТ). З'ясування конкретних молекулярних механізмів формування ІР у хворих на АГ з різним

вегетативним тонусом потребує подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES)

1. Ormazabal V, Nair S, Elfeky O, et al. *Cardiovascular Diabetol* 2018;17(1): 122-136. <https://doi.org/10.1186/s12933-018-0762-4>.
2. Zhou D, Xi B, Zhao M, et al. *Sci Rep* 2018;8(1): 9418. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-27377-2>.
3. Pashentseva AV, Verbovoy AF, Sharonova LA. *Obes Metabol* 2017;14(2): 9-17. <https://doi.org/10.14341/omet201729-17>.
4. Sokolova LA, Ievskaia EV, Vavilova TV, et al. *Arterial Hypertens* 2017; 23(4): 294-302. <https://doi.org/10.18705/1607-419X-2017-23-4-294-302>.
5. Statsenko ME, Derevyanchenko MV. *Rus J Cardiol* 2020;25(4): 27-34. <https://doi.org/10.15829/1560-4071-2020-3752>.
6. Zhou M, Schulman I, Zeng Q. *Vasc Med* 2012;17(5): 330-341. <https://doi.org/10.1177/1358863X12450094>.
7. Gutiérrez-Rodelo C, Roura-Guiberna A, Olivares-Reyes JA. *Gac Med Mex* 2017;153(2): 214-228.
8. Balu D, Ouyang J, Parakhia RA, et al. *Front Endocrinol (Lausanne)* 2020;25: 11-33. <https://doi.org/10.3389/fendo.2020.00033>.
9. Mancusi C, Izzo R, Giuseppe di Gioia G, et al. *High Blood Press Cardiovasc Prev* 2020;27(6): 515-526. <https://doi.org/10.1007/s40292-020-00408-8>.
10. Williams B, Mancia G, Spiering W, et al. *Eur Heart J* 2018;39(33): 3021-3104. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehy339>.
11. Gao P, Hu Y, Wang J, et al. *Med Sci Monit* 2020;11(26): e924334. <https://doi.org/10.12659/MSM.924334>.
12. Kurt Hшjlund. *Dan Med J* 2014;61(7): B4890.
13. Osegbe I, Okpara H, Azinge E. *Ann African Med* 2016; 15(1): 14. <https://doi.org/10.4103/1596-3519.158524>.
14. Forrester SJ, Booz GW, Sigmund CD, et al. *Physiol Rev* 2018;98(3): 1627-1738. <https://doi.org/10.1152/physrev.00038>.
15. Korchynski V. *Ukr J Cardiol* 2014;6: 60-65.
16. Baevsky RM. et al. Analysis of heart rate variability using various electrocardiographic systems: method. Recommendations, *Moskva*, 2002: 53 p.
17. Zhang S, Wei M, Yue M, et al. *Endocrine* 2018;62(3): 588-601. <https://doi.org/10.1007/s12020-018-1700-7>.
18. Moisa S. *J Biomed Sci Engineering* 2017;10(7): 343-354. <https://doi.org/10.4236/jbise.2017.107026>.

НЕЙРОГУМОРАЛЬНІ ПРОФІЛІ ТА ІНСУЛІНОРЕЗИСТЕНТНІСТЬ У ХВОРИХ НА АРТЕРІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ БЕЗ ОЖИРІННЯ

Шевчук С. В.¹, Корчинський В. С.²

¹ Науково-дослідний інститут реабілітації осіб з інвалідністю
Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

² Вінницький інститут університету «Україна»,
м. Вінниця, Україна
doktor.k.v.s@gmail.com

Мета дослідження: вивчення показників вуглеводного обміну, активності ренін-ангіотензин-альдостеронової системи (РААС), глюкокортикоїдної функції наднирників, кальцій-регулюючих і тиреоїдних гормонів і їх можливих взаємозв'язків у хворих на артеріальну гіпертензію (АГ) з інсулінорезистентністю (ІР) в залежності від стану вегетативного тонусу.

Матеріали та методи. Проведено комплексне дослідження гормонального профілю радіоімунним методом і вегетативного тонусу у 68 хворих на АГ II стадії, 1–2 ступеня, чоловічої статі (середній вік — $53,7 \pm 3,4$ роки), з індексом маси тіла (ІМТ) до 30 кг/м^2 і верифікованою ІР, з яких у 37 хворих переважав симпатичний тонус (I група, ІМТ — $27,35 \pm 2,61$), у 31 хворого — парасимпатичний тонус (II група, ІМТ — $26,43 \pm 2,85$). Інсулінорезистентність верифікували за величиною індексу Саго (глюкоза, ммоль/л / інсулін, мкОд/мл), що не перевищувала 0,33. Для оцінки стану вегетативної нервової системи проводили варіаційну пульсометрію.

Результати. В ході дослідження встановлено, що у хворих на АГ з ІР при симпатикотонії підвищений вміст катаболічних гормонів: тиреотропного гормону, тироксину, трийодтироніну, кортизолу, кальцитоніну, альдостерону, при парасимпатикотонії — анаболічних гормонів: інсуліну, паратгормону, прогестерону. Існує тісний взаємозв'язок між тиреоїдними і кальцій-регулюючими гормонами, інсуліном в регуляції вуглеводного обміну і формуванні ІР, посередниками якого є система аденілат-

циклази, вміст внутрішньоклітинного Ca^{2+} і Mg^{2+} . Вплив кальцій-регулюючих гормонів на розвиток ІР у хворих на АГ залежить від вегетативного тону. Механізми взаємодії інсуліну і РААС при АГ з ІР залежать від концентрації гормонів, глюкокортикоїдної функції наднирників, активності вегетативної нервової системи.

Висновки: нейрогуморальний профіль і міжгормональні взаємодії при АГ впливають на механізми формування ІР залежно від вегетативного тону: при перевазі парасимпатичного тону, ймовірно, переважають рецепторні і пострецепторні механізми ІР, при АГ з симпатикотонією — на рівні клітин-мішеней інсулін-чутливих тканин.

Ключові слова: артеріальна гіпертензія, інсулінорезистентність, нейрогуморальні профілі.

NEUROHUMORAL PROFILES AND INSULIN RESISTANCE IN PATIENTS WITH ARTERIAL HYPERTENSION WITHOUT OBESITY

S. Shevchuk¹, V. Korchynskyi²

¹ *Research Institute of Rehabilitation of National Pirogov Memorial Medical University,
Vinnytsia, Ukraine*

² *Vinnytsia Institute of the University «Ukraine»,
Vinnytsia, Ukraine
doktor.k.v.s@gmail.com*

Studying indices of carbohydrate metabolism, activity of renin-angiotensin-aldosterone system (RAAS), adrenal glucocorticoid function thyroid and calcium-regulating hormones and their possible relationships in patients with hypertension (AH) with insulin resistance (IR) depending on the state of autonomic tone.

Materials and methods. A comprehensive study of hormonal profile and vegetative tonus radioimmune method in 68 patients was held: with arterial hypertension stage II, 1–2 degrees, male (mean age — 53.7 ± 3.4 years), with a body mass index (BMI) up to 30 kg/m^2 and verified insulin resistance, of which in 37 patients sympathetic tonus dominated (group I, BMI — 27.35 ± 2.61), and in 31 patients — parasympathetic tonus dominated (group II, BMI — 26.43 ± 2.85). Insulin resistance was verified by the value of the Caro index, which did not exceed 0.33. Variation pulsometry was performed to assess the state of the autonomic nervous system.

Results. It is established that patients with hypertension with IR and sympathicotonia had increased level of catabolic hormones: thyroid-stimulating hormone, thyroxine, triiodothyronine, cortisol, calcitonin, aldosterone, whereas those with parasympathicotonia had increased level of anabolic hormones: insulin, parathyroid hormone, progesterone. There is a strong relation between thyroid and calcium-regulating hormones, insulin in the regulation of carbohydrate metabolism, mediated by the adenylate cyclase system, the content of intracellular Ca^{2+} and Mg^{2+} . The effect of calcium-regulating hormones on the development of IR in patients with hypertension depends on autonomic tone. The mechanisms of interaction of insulin and renin-angiotensin-aldosterone system in hypertension with IR depend on the concentration of hormones, glucocorticoid function of the adrenal glands, and activity of the vegetative nervous system.

Conclusion: in hypertension with a predominance of sympathetic tonus, probably receptor and postreceptor mechanisms of IR dominate, whereas in hypertension with a predominance of parasympathetic tone those at the level of target cells dominate.

Key words: arterial hypertension, insulin resistance, neurohumoral profiles.